

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 6.

У Новом Саду, 31. марта 1910.

Год. III.

САДРЖАЈ: Шта очекује школа од сабора? — Предавања за увод у експерименталну педагогију, од др. Е. Мојмана, превод др. П. Радосављевића. — Данашња јавна настава у Немачкој. — Образовање вође, од Жарка Благојевића. — Школа и настава: Против управитељица на вишим женским школама. — Грамофон као учио. — Репорте у I. разр. осн. школе. — Кинематограф као учио. — Учитељство: Састанак српских вероисповедних забавиља. — Не цвату руже учитељима ни у Чешкој. — Практичне обраде: Лекција о лептиру. — О дописници. — Из праксе: Говор у кору. — Из школске самоуправе: Учитељ катихета. — Листак: Децја општина у Америци. — Допис: Ст. Бечеј. — Белешке. — Нове књиге. — Исправак.

Шта очекује школа од сабора?

Према чињеницама да се за 40 година на унапређењу наше школе слабо што урадило, могло би се изнети питање шта очекује наша школа и народна просвета од сабора? Да је на овоме послу бар што шта рађено и то са неким извесним планом, могло би се одабрати сада што не одговара сувременим захтевима и рећи: Ово ћемо изменути и удесити онако како је то већ давно урађено код напреднијих народа. Но код нас се од постанка школске самоуправе није на том пољу ништа с планом радило, па се тако ништа није ни урадило. На унутрашњем уређењу школе, дакле у настави, у најважнијем њеном огранку стојимо на једном месту и сав живот тога огранка зависи од слабије или јаче напредности појединих учитељских снага. О организованом раду и иницијативи у том раду од стране оних фактора, који су позвани да воде целу просветну ствар, нема у нас ничега. Рад тих фактора концентрисао се на поље администрације и суђења, на један механичан посао, који је тек у другој линији потребан за добар и правилан развитак просвете у народу. Ово се већ давно опазило, с тога је још ранијих година поникла у учитељству тежња, да се томе помогне. Склоп појединих тела, која су у нас позвана да настави и просвети дају живота, неподесан је. У њему су спојене две гране рада, које нису за тако тесно, заједничко дру-

штво, те су две гране административан и просветни правац. Са незгодног склопа појединих наших школских тела, неправилно је схватана и сама задаћа тих тела. У њих долазе људи којима је администрација, механичко надзиравање, суђење, све и сва, а унапређење просветних идеја сасвим споредна ствар. Ово је учитељство давно опазило и почело радити на томе, да оно уђе у поједина тела и даде им стварнија просветна полета, а изведе их из простог канцеларијског система на корисније и напредније поље рада. Но такве тежње учитељске нису правилно схваћене. Оне су схваћене као жудња за влашћу, а не за напреднијим радом. Према таком схватању, употребила се и томе сродна оперисања према учитељству. Док су учитељи користили слепо послушно партијским интересима појединих странака, дотле им се обећавало да ће им се жеља испунити да дођу у та школска тела и по нешто им се од тога обећања и давало. Но кад учитељи уђоше у та тела и почеше заступати у њима школску ствар онако, како сам интерес школе и наставе захтева, убрзо партије увидеше да то не одговара партијским интересима, те окренуше онаклију према учитељству. Ово је један факт који не даје сведоштво културе онима, који веле да дрмају с јавним мишљењем. Но још је горе од овога што се оваким појмовима учитељским о унапређењу народне про-

свете, није изашло на мегдан с културним доказима о противноме, него се будаклијски харангирао необавештен свет против учитеља, и пред њиме се учитељство оцрњивало, да хоће „општине и народ да отера у Турке“. Тако оцрњено учитељство требало је и даље да врши своју културну мисију у том истом народу, који је дражен с планом против учитељства. И то све треба да служи консолидовању снаге наших просветних радника и да врши мисију око остварења неког просветног програма, који је обухваћен у партијски аларм, тек да се каже да и просвета није заборављена.

Изузимамо из свега намерне подвале учитељству, али питамо може ли учитељство бити у данашњем добу задовољно и споразумно са тим површностима које прете својом назадношћу и неразумевањем сувременог значаја народне просвећености, да нас све задрже у просветном напредовању, па чак и врате у прошла застарела времена. Сме ли учитељство пред савешћу својом, пред својим идеалним осећајем васпитачким зажмурити и примати рог за свећу? Искуство нам казује, да смо се ми учитељи, које из скромности а које из недовољне организације, увек споро кретали тамо, где смо требали да бранимо свој престиж, али кад смо се једном кренули онда се с нама морало рачунати. Ми се и сад морамо кренути и тражити да оно што припада нама буде наше. А наше је да ми у унутрашњем школском уређењу дајемо правац, а колико је у томе потребно да и у спољашњем уређењу имамо удела. Ово не захтева наша сталешка амбиција, него захтева интерес народне просвете и народног унапређења. У овоме правцу наши захтеви не могу се свести на то, да по један, два члана улазе у школска тела нижа и виша, него ти захтеви морају обухватити шире димензије, а то је: да се школа даде школским људима, да је они воде бољој будућности, а не страначки расположени адвокати, занатлије, ратари или можда чак и друге проблематичне екзистенције. Ако назадњаштво износи против ових сувремених просветних начела, свој најглавнији разлог да учитељ не може бити сам себи власт, онда нека се

чисто стручна ствар школе и просвете одели од административне и судске, па нека се у целини повери учитељству, а у административном и судском огранку суделоваћемо толико, колико тражи принцип контроле. Учитељству је дужност да се бори за овако становиште и да дође до његовог остварења. Само ће таким путем, достојним свога васпитачког положаја, моћи бити прави пијонир народне среће, а никако својим кортешким способностима јер ако помоћу тих способности, а милошћу појединих кратковидих партијских погледа и рачуна, долази по некад до речи у просветним питањима, у оквиру граница које му партијски интереси одређују, оно није слободуман заступник просветних идеала, него потребна фигура у партијској игри.

М.

Предавања

за увод у експерименталну педагогију

Од

Др. Е. Мојмана.

Превод Др. П. Радосављевића.

(Свршетак.)

Треће предавање.

Телесно и духовно развиће детета у опће.

Најизразитија разлика у опажајној радњи дететовој од одраслог човека састоји се уопће у томе, да деца од прилике до 12. год., већ према добу и различитој мери, недостаје способност за сувисло схватање или способност за синтезу појединчаног у тоталне утиске. То се показује у сваком компликованом објекту опажања. Код слика, шестогодишње дете по правилу не пази на изложену ситуацију, оно именује и описује само несувисле појединости. Но, то се не догађа само при компликованијим објектима опажања, као што је случај у обичној чулној настави, већ се то може доказати и за најмање односе и појединости. Тако се н. пр. при испитивању развића мере од ока пронашло, кад су се срањивале удаљености тачака, да деца од 6.—7. год. нису могла да упоређују дистанције, она виде тачке, али нису кадра да тачке и оно што међу њима лежи синтезирају у простор-

на протезања, а нарочито онда не, кад се ма на који начин отешта упоређење, н. пр. тиме, да се тачке ставе у различите положаје и да се упоређује и хоризонтална и вертикална удаљеност.¹ То се исто показало о у дечијем схваћању ликова. Па и кад се пред дете ставе фигуре, које су нешто сложеније, може се приметити, да се његово схваћање још зауставља на несувислим појединостима. То се исто огледа и у цртању. Деца воле напаметно цртање и у новије време напаметно цртање препоручено је као метода у школској настави цртања. И овде се огледа недостатак сувислости. Синтеза презентованих појединости је врло непотпуна и схваћање дететово држи се појединости и оно их као такве износи, без да право сређује у осталом излагању.² Због тога се н. пр. односи величина цртаних објеката не репродукују у релативним мерама, сваки објекат стоји овде за себе у једној (према дечијем појимању) одговарајућој величини. Фиксирање појединости огледа се нарочито у томе, да дете црта кућу са руком за кључ — рупа за кључ је најважнија ствар —, или кућу са скалинама од камена или девојчицу са дугметима или човека са носом и т. д. При том се изабера једна појединост из опажања и ради тог детаља налази се читав остали пртеж, означавајући га са неколико потеза. Или дете црта делове трамваја, куће, пркве тако, да они без икакве везе стоје један поред другог (Кершенштајнер). То би се могло поткрепити и многим другим опажајним примерима из детињег живота. Но, ја се не ћу сувише задржавати на овоме.

Извесну паралелу овом недостатку за синтезирање у чулним опажањима дететовим налазимо у његовим вољним импулзима. Импулзи, потицаји за спољашње радње испочетка су у детета изоловани појединчани импулзи, а у одраслих скоро увек имамо посла са тоталним импулзима.

¹ Сравни: H-Giering, Das Augenmass bei Schulkindern. Zeitschrift für Psychologie der Sinnesorgane, 39. св., и Benussi, Archiv für die gesamte Psychol., VII, No 4.

² Интересантна посматрања о недостатку сувислости у детета налази G. Kerschensteiner, die Entwicklung der zeichnerischen Begabung, München 1905, н. пр. таблице 72.—75., 83.

Још један поглед да бацим на квантитативну или интензивну способност детета, помоћу које се специјално одликује квантитативно јачање развића или усавршавање његове моћи успевања. У првом реду можемо опазити, да дете у свим областима духовне и телесне радње квантитативно мање постиже него ли одрастао. Нема ни једне врсте духовне и телесне радње, у којој одрастао човек не би могао куд и камо више постићи него ли дете у годинама школских ступњева. То се огледа у томе што се дете у свима радњама више замара, него ли одрастао и што је степен умора у детета при једнакој радњи тим већи чим је дете млађе. Можда би човек био склон, да посумња у некоје радње, које изгледају да су детету лакше него ли одраслом, и та се сумња н. пр. огледа у механичком учењу. Обично се тврдило, да дете лакше механички учи н. пр. просто бесмислено градиво, као што су речи, бројеви година, него ли одрастао. Но, ја сам експериментима доказао, да је то у одраслог само губљење вежбања, праксе. Одростао човек не употребљава толико механичко памћење, јер он по правилу то замењује са логичким опажањем. Али, кад се одрастао човек загреје (увежба) у механичко учење, он постигне куд и камо већи успех него ли дете. Он је у стању да свој успех упеторостручи и ушесторостручи, а под околностима и да удесеторостручи толико пута колико је кадро учинити дете у годинама, у којима механичко памћење према досадањем схваћању изгледа да најбоље ради.¹

То су докази за то, да у свим областима духовног живота и интензивно и квантитативно заостаје духовна моћ успевања детета кад се сравни са одраслим човеком.²

И тако прегледасмо развиће дететово у телесном и духовном погледу уопште и сада прелазим на испитивања развића појединих духовних способности у детета.

¹ Сравни: Ebert & Meumann, Einige Grundfragen der Psychologie der Übungsphänomene u. s. w. Leipzig, 1904, Engelmann.

² Један изузетак изгледа да је чврсто држање некојих утисака у детета. О томе сравни каснија излагања о развићу дечијег памћења.

Образовање воље.

Жарко Благојевић. — Сомбор.

А. О образовању воље непосредним начином; Опште напомене на непосредно образовање воље.

(Наставак. Види 14. бр. „Шк. Гл.“ 1909.)

Непосредно утицање на вољу догађа се помоћу нагона тежњи и страсти.

Човек долази на свет са неизмерном множином нагона (инстиката). Са моралног гледишта делимо те нагоне на две групе, на: егоистичне и алтруистичне нагоне. Индивидуални или егоистични нагони се брину о опстанку живих бића на свету. Зато се ти и називају још и животним (виталним) нагоном, који се налазе у свима нагонским бићама и то у толикој мери више, што је која животиња мање развијена. У обиму егоизма могу се разликовати више врсти нагона. Тако имамо нагоне: за исхрану [вегетативне], за покретање [моторне], за предисање [респиративне] итд.; алтруистични нагони — међу њима и нагон за одржавање расе [феле] — тек се доцније развијају.

Дете је испочетка егоиста и функције су му до наступања самосвести сасвим инстинктивне. Саразмерно са развијањем телесног организма постају инстинктивне функције постепено свеснима. Дете зато иде, што је у њему инстинкт за кретање; зато гледа, зато пића, све хвата, што су ти инстинкти [инстинкти за посматрање] с њим заједно дошли о његовом рођењу.

Без нагона за говор и гледање дете не би никад научило ни говорити ни гледати. Овде се намеће питање: тичу ли се нагони што педагога, има ли каквог посла он са њима, те ако има: како треба да се управља према инстинктима?

Казали смо, да је клица свих урачуњљивих, свесних функција наших управо у појединим инстинктивним функцијама. Инстинкте, које смо са собом на свет донели, није нужно да на вештачки начин стварамо; али их — нарочито оне од веће вредности — треба да негујемо. Пошто се пак инстинкти снаже када се задовољавају, то ћемо настојавати, да им за ту цел сходне надражаје набавимо.

Вредносне инстинкте дечије морамо често и са понављањем задовољавати, а на-

чин, којим хоћемо то да постигнемо, називамо навиком или навикавањем.

* * *

Један начин којим се непосредно образује воља, навика или навикавање, који многи зову „дисциплином“ а Хербарт пак „управљањем“ (Regierung om).*

Ми под „Regierung“-ом разумевамо дисциплиновање, зашт, прилагођивање према утврђеном поретку, што се очитује у лепом владању на дому, школи и улици.

„Die Knaben muss mann züchtigen“ — каже Немац. Хербарт је под речју „Zucht“ разумевао „непосредно васпитање“. Право је имао дакле Vaitz, пристапа Хербартов, кад је Хербартове називе обрнуто употребљавао. Хербартове техничке термине не усвајамо ни ми. Ми под „управљањем“ разумевамо „морално васпитање“, и под „дисциплиновањем“ пре „спољашњу дресуру“.

Што стара педагогија обећава са име „дисциплина“, „зашт“, то се код нас слаже са „непосредним образовањем воље“, којег један начин т. ј. навика или навикавање на овом месту расправљамо.

Под навиком или навикавањем разумевамо понављање, увежбавање извесних функција.

Дете долази на свет веома несавршено. Једва је у стању да сами нагон за исхрану задовољи. Испочетка тешко сиса и тек после извесног понављања и вежбања толико му се усаврше мишићи око уста, покрети језика и плућа, да под пријатним осећајима који прате сисање може да задовољи надражаје глади и жеђи.

Дете испочетка не види; оно не зна да се покреће тамо — амо. Погледом блуди, и тек после 3—4 месеца зна очи да инервира — главу и очи да окрене на ону страну, где се налази извор светлости (нпр. свећа). Да вид треба много да се увежбава, довољно доказују практична искуства.

У Nürnberg-у су неговали једно дете у подруму. Кад је доспело на светлост,

* „Gewöhnlich stellt man der eigentlichen Erziehung den Unterricht entgegen; ich habe ihr die „Regierung“ der Kinder gegenüber gestellt“... (Herbart: Pädag. Schriften, св. I., део 5.: „Zucht“.)

пред њим се све слило у једно, није знало да разликује предмете један од другог.

Неку другу особу, која је пре тога била слепа, провео је Dr. Franx лекар за нервне болести кроз више улица по Лондону. Међутим визуалне представе ни та није могла да стече.

Preier у свом чувеном делу под насловом: „die Seele des Kindes“ у овом погледу даје педагогији драгоценог градива. То нам дело износи податке о посматрањима извршенима над децом и реферише кад почне дете да види, да чује итд. једном речју упознаје нас са развијањем чулних органа и са употребљивошћу њиховом у своје првом стадијуму.

Навика и вежбање се односи у првом реду на моторне радње. Покретање органских бића разликује се од неорганских. Док ће камен, који је из јенаке висине бачен свагда за исто време пасти, дотле функционисање органских бића вежбањем бива све брже и лакше.

Код ходања дете бива све брже, поузданије и окретније; успињање или спуштање код гимнастике на вратилу или разбоју вежбањем се врши брже, лакше и са мање напора.

Са речетирањем покрета ствара се у нервним кончићима и мишићима таква наклоност диспозиција, помоћу које покрети доцније постају нам сасвим механични.

Кад говоримо о подмирењу моторних нагона, морамо се осврнути и на лењост, на нерад (мировање) La Rochefauscauld француски научњак држи да познати физички закон инерције има вредности и за душевне функције човека.

За извесно је, да нагон инерције постоји мање-више у сваком детету. Знамо да рад није игра. Ни учење није то. ако се баш и „играјући учи“! — Испочетка то иде тешко и тек доцније, навикавањем налазимо у њему радости. — Обављање многих послова може да буде непријатно шта више и да с болом иде. Детету је веома тешко да по 2—3 сата седи у школи. Навикавањем се међутим успело па је и то могуће, лако је и чак пријатно.

Ако дечиј рад прати ма и најмањи осећај радости, то је доста, да га побуди на интензивнији рад, да га амбиционира.

Добро погођени пртеж, добар одговор, или указана предусретљивост, услужност према својим старешинама свагда радошћу напоје дечију душу.

Тако се скреће дечија воља помоћу осећаја на прави пут и из тога можемо да видимо и то, да се навикавање и вежбање не протеже само на спољашње моторне радње, већ и на душевни живот.

Ко зна да се навикне на математске представе, или на занимање ма са којом врстом науке нпр. са науком о социјалним чињеницама, умешан ће би у дотичнима, а с овим ће и душевна радња, која с тим напоредо иде све слађа и слађа бити.

Уопште, што год се чешће што понавља, дакле ради, (нпр. код учења извесне преставе) тим их већма заволемо и чвршће их се придржавамо. За то се старији радо придржавају својих старих обичаја, за то су конзервативни. Обновљачи, реформатори постају обично из млађих редова.

Вјничко образовање се директно и оснива на навици. Ту се функције самовежбају без тумачења узрока и циља. Такав поступак видимо такођер и код душевног образовања т. ј. тада, кад деца и иначе не би разумела циљ.

Колико велику вредност приписујемо ми навици и навикавању, Русо им напротив исто толико негира. По њему, васпитач треба да се брине о томе, да се дете уопште ни на што не навикне. Дете треба оставити само себи а педагог нека га само надзирава, али да га не руководи. Русовљевој ту теорију „природне реакције“ коју и славни енглески филозоф Д. М. Стурт усваја, ми је одбацујемо.

Педагог се не може подухватити да у свом раду отрпи ћудљивост дечију, и неће чекати, да се васпитавик нпр. о дејству ватре онда и тако увери, кад опече руку или о утицају хладноће онда кад би случајно могло назепсти. Дете није у стању да тако тачно примењује последице на себе, те да би га могли оставити самом себи, или кад би све баш и знало, касно би могло и да буде, те би искуство своје лако смрћу платило.

Много пута би опет педагог одсудну погрешку учинио, кад дете не би на из-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

весне ствари навикао а од неких пак одвикао.

За навик у или навикавање службе нам ових пет средстава као помоћнице:

1. Надзор,
2. Казна и
3. Награда,
4. Побеђивање противних страсти и
5. Пример.

Помоћу истих утичемо на навикавање и јачамо га. — На овом месту ћемо с тога од њих посенце свако да проучимо.

(Наставиће се).

Данашња јавна настава у Немачкој.

(Од Др. Павла Штецнера).

Превео Ahmed.

III. ОДЕЉАК.

(Наставак в. бр. 5. о. г.)

ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ.

А. Универзитети.

1.) Уредба и управа.

Немачка се настава може згоднo упоредити са неким лепим здањем. чији је солидан темељ општа народна школа. На овоме фундаменту зидају се више школе у разноврсним облицима и најзад су целој згради круна више школе, чија је вредност врло подесно изражена речима, „да оне имају облик, у коме се сваки одличан таленат може развити и свака жива ученичка примљивост задовољава; облик, којима се сваки напредак науке лако и брзо прима; облик, којим се може распознати виши позив одличних људи и у коме и сиромашнији живот ограничених природа налази узвишен осећај свога постанка“.

Овим речима завршује Фр. Паулзен своје разлагање о бићу и историском развиту немачких универзитета, које је узето у главном за основицу нашем излагању. У горњим речима јасно је истакнуто, да је немачки универзитет „радионица научног испитивања и уједно завод за највишу научну наставу, како за опште научну тако и за стручно-научну наставу“. Он се тиме и разликује од француске и инглеске велике школе, које не служе научном ис-

питивању него само циљевима наставе; па и то не чине у пространству немачких великих школа него само наглашују од обеју врста наставе, које су код нас заступљене. У Инглеској, где су универзитети, истина, још задржали најстарији облик универзитетске уредбе, пружају универзитети само школску наставу у наукама за опште образовање; а у Француској се сасвим удалило од старе *universitas litterarum* па се зна само још за јуристички, медицински и литерарни факултет т. ј. за државне заводе ради искључивог образовања за позив судиски, лекарски и наставнички.

Немачки је универзитет постао државни завод али је задржао и неке битне одредбе из старе уредбе, јер он бира своје чиновнике, чини предлоге за попуњавање катедара а нарочито што је задржао 4 факултета, што у њима има училишта за све научне позиве и што их је прибрао у једну целину, у *universitas litterarum*.

Универзитети су, дакле, државни заводи, јер их је држава установила ако већ нису из старијег доба, и издржава их. Држава установљава катедре и заводе на појединим великим школама и позива на њих учитеље и чиновнике, који су дакле државни чиновници. Свугде стоје универзитети непосредно под министром просвете а по негде у Прусској, под нарочитим заступником министровим, који носе титулу куратора или канцлера, као што је у Халу, Бони и у Штрасбуру. Ови чиновници надзиравају нарочито финансиску управу велике школе и посредују између ње и министра. Држава, наравно, да има право надзора над радом универзитетским али се она не користи својим правом него само тражи, да се извесна преко потребна предавања обнављају за време одређеног рока. Не постоје прописани наставни планови па ни одредбе, колико часова мора држати поједини професор, а још мање о томе, шта ће он предавати из свога предмета и којим методом. На немачким универзитетима је, дакле, потпуна слобода учења.

О положају универзитета у државној настави може се говорити скоро само по спољашњем питању, јер су они у ствари потпуно самостални и до данас су задржали

стара самоуправна права. Тако старешину сваког универзитета ректора, бирају сваке године сви редовни професори. Он, за време док отпавља дужност ректорску, има титулу *magnificenz* (велеможни) и с универзитетским судијом врши дисциплинарно-судску власт над студентима, заступа универзитет и уопште га надзирава.

На по неким универзитетима бирају само проректора, јер је ректорско звање стално пренето на земаљског владоца или иначе на кога члана владалачког дома. Тако је н. пр. у Ерлангену принц регент Лујголд *Rector magnificentissimus*, у Гисену је велики војвода Хесенски и т. д.

Поред ректора постоје и старешине појединих факултета, декани, које такође годишње бирају редовни професори дотичних факултета. Декани воде надзор над наставним радом и старају се, да се држе потребна предавања. Факултети дају академска достојанства, нарочито титуле доктора; они управљају стипендијама и деле их а постављају и наградна питања за научне обраде; још дају приватним доцентима допуштење, да држе предавања и чине предлоге министру ради попуњавања упражњених професорских катедара.

[Већина универзитета има 4 факултета: теолошки, јуристички, медицински и филозофски. Прва три факултета јесу још од давнашњег доба стручне школе за свештенике, правнике уопште и за лекаре филозофски факултет није био у почетку никаква стручна школа за образовање у извесном позиву, него је више био припремна школа за остале факултете; а данас је и он стручна школа за наставнике на вишим школама. На појединим универзитетима подељен је философски факултет на двоје: на философско-историчко-филолошки и на математичко-природњачки. Још постоје и факултети за државне науке а у теологији се по негде налазе факултети за протестантску и за католичку теологију].

Ректор, универзитетски судија, декани и велики број такође од професора бирањих ординаријуса (редовних професора) чине сенат т. ј. одбор за општу управу универзитетом.

2.) Доценти и настава.

Наставнички колегијум на универзитету чине редовни професори (*ординаријуси*), ванредни професори и приватни доценти. Као што је напред поменуто, редовни професори су управо наставници универзитетски; они образују поједине факултете и, тако рећи, власници су својих катедара, на које их је држава позвала. Ако се, негде, поред ових *ordinarii publici* спомињу и хонорарни професори, онда под овима ваља подразумевати старије, заслужне научењаке, који овим постављањем нису добили ординаријат али им је дата прилика, да држе академска предавања. Ови хонорарни професори не припадају пленуму редовних професора него су по своме положају ближе приватним доцентима. Ванредни професори истина да имају веће плате и у својству су државних чиновника али немају ни места ни гласа у своме факултету. Приватни доценти имају само одобрење, да држе предавања али нису за то обвезни. Они нису чиновници и немају никакве плате.

Ове три главне врсте универзитетских наставника показују уједно и обичан ток академске каријере. Ко хоће да се на неком факултету хабилитира, т. ј. да добије одобрење да држи предавања, мора да је пре тога добио академско достојанство, дакле у теолошком факултету достојанство лиценцијата а у осталима титулу доктора; државни испит, пак, за ово није потребан. Молилац мора за тим да поднесе неки научан рад штампан или у рукопису; да коллоквира, т. ј. да усмен испит издржи пред факултетом и најзад да држи једно предавање, и тек онда може му факултет издати *venia legendi*. У осталом приватни доцент овом повластицом није стекао и права на доцнију професуру. Он се само може надати, да ће пре или после доћи до тог звања. Из кругова приватних доцентата понуђују се у главном професорске колегије и ако се, по некад, и људи из праксе, н. пр. лекари, позивају на академске катедре. Обично добива приватни доцент прво ванредну професору али може одмах добити и ординаријат. На већини универзитета постоје за поједине струке поред редовних професора још и ванредни професори и приватни доценти, који кон-

куришу с редовнима у предавању а студентима дају прилике, да по својој слободној процени бирају себи учитеља. Овај однос конкуренције врло много доприноси, да се на универзитетима спречи извесна једноликост и једностраност већ да се унесе свежа научна живота.

[На универзитетима постоје још и лектори, под којим се именован разумеју нарочито учитељи за повије језике али и доценти за грађевинарство, за зубне лекаре и т. д. Најзад има и учитеља за цртање и гимнастичка вежбања, за играње, јахање мачевање]

Настава на универзитету дели се на предавања и на практична вежбања, која се врше обично у семинарима и заводима којима рукују одређени професори. Приступ у ове семинаре често је скопчан само с огледним радом, којим студент има да покаже, да је он за вежбања у дотичном семинару стекао претходно и потребна знања; али зато редовни чланови семинара имају и разне штипендије, које не добијају у практичним радовима природњака и медицинара јер ови, на против, морају да плате за употребу лабораторија и сале за сецирање.

У предавањима професори предају о појединим деловима оне науке коју они заступају. Према обиму и значају изабране теме држе се предавања два пута или више пута недељно. Већина их је са 4 часа, али их има са 6 и са више часова недељно. За тим се разликују јавна и приватна предавања у томе, што се за јавна, *collegia publica*, плата не плаћа а за приватна се плаћа школарина, која је различита према врсти предавања као и према универзитетима. По себи се разуме, да ће предавања са демонстрацијама скупоценим апаратима бити скупља од оних, у којима није потребно такво објашњење. Тако је Коврад израчунао у општој статистици универзитета, да једног теолога у Гетингену стаје школарина просечно за семестар до 53 марака, за хемичара до 87·20 марака, за медицинара и 125·50 марака; и док лекар овде потроши за 10 семестара до 1479 марака, дотле у Берлину за исто време потрошиће лекар 2049 марака.

[Ове школарине, које студенти полагају квестору, универзитетском благајнику, јесу приличан приход универзитетских наставника. Ако се узме у обзир, да на већим универзитетима посећују неко предавање преко стотину слушалаца, — ако узмемо пример, да у Липсци износи школарина просечно 15 марака за један семестар, онда би 1500 и више марака семестрално био леп приход професору, који држи предавање до 4 часа недељно. Свакако да се један део школарине опрашта сиромашним студентима — по Ковраду има их 22% од свих студената —, па ипак она увећава знатно приходе нарочито редовним професорима који су и чланови у испитним комисијама. Ваља напоменути, да по нека практична вежбања код медицинара и природњака доносе за семестар од сваког студента по 40—70 марака.

Поред тога добивају редовни, па и већи део ванредних професора своју плату. Ну ове већином нису уређене као код других чиновника по извесној скали, него се плата одређује за сваки поједини случај према значају дотичног научењака и величини универзитета. Отуда је у Пруској плата редовних професора од 1500 до 12.000 марака а код ванредних између 600—4800 марака. И док је у Берлину плата редовних професора између 3000 до 12.000 марака, дотле је у Грајзвалду само између 2800 и 6000 марака. У јужној Немачкој друкчије су уређене плате, јер н. пр. у Тибингену има професора редовних с платом 1., 2. и 3. класе а и ванредни имају две класе у платама].

(Наставиће се).

Школа и настава.

Против управитељица на вишим женским школама. Удружење филолога на вишим женским школама у Шлезвиг-Холштајну, упутило је горњем и доњем дому пруског сабора представку, у којој тражи: да се укине равноправност мушких и женских снага у школској служби, нарочито у управи школе, и моле да управа школа остане у рукама мушких. Ово поткрепљују тиме, што се подређеношћу човека жени, јако вређа човечији понос. Досадашње

искуство са женском управом не говори у корист развијања тога система. Иако би могло доћи до непријатних расцепа у зборовима учитељским. Већ сад је тешко добити за такве школе подесне надучитеље и семинарске образоване учитеље. Уважање женскиња као старешина у школама, сигурно би у току времена изазвало женске да и у другим звањима изнесу такве захтеве, а то би државу водило у велику опасност. Држава је у првој линији продукт мушке иницијативе и снаге и треба јој за здрав даљи развитак специфично мушка духа. Иако је на свом месту жеља да жене сарађују на разним пољима културног живота, али се никако не може пристати да овлада њихова надмоћност у јавном државном животу.

Грамофон као помоћно средство при учењу страног језика. У Немачкој проучавају нов систем за учење енглеског језика помоћу грамофона. Систем се држи становишта, да се учење енглеског језика може учити само слушањем живог језика, да се слух навикне на енглеске гласове који страном звуче. Пошто ће се таквом машином за говор у настави заменити учитељ, а она ће међутим приказати прави енглески изговор, створиће се самоуки метод по којем ће свако сам говор моћи чути и научити. Така машина ће изговарати енглеске гласове тако дуго колико ученику треба да их тачно прими; она ће говорити према потреби полако или брзо, говориће енглеске песме, попевке и драматичне сцене из Шекспирових дела и у неколико има таку предност која би се могла имати само боравком у Енглеској. Систем је изумео надучитељ Doege у Целендорфу, а имаће у помоћи тако ухваћене гласове, који ће тачно бити енглеска изговора. Осим подесности за самоуке, биће овај изум користан и за школу, јер ће верно приказати енглеске гласове и целе читаначке предмете у беспогрешном изговору, те ће и ту бити учио од вредности.

Нема сумње да ће овако усавршена справа временом допрети и до нас и можда ће се показати корисном и по учење мађарског језика у нашим школама. А да ће грамофон у свези са кинематографом бити једном добро помоћно средство за учење првог читања и писања чисто фонетичким методом, о томе је писац овога био уверен још пре 10 година и споменуо то у „Шк. Одјеку“.

Реформе у првом разреду основне школе.

Хамбуршки школски синод закључно је да у првој настави изведе основе измене. Он предлаже највишој школској власти, да се писање, читање и рачунање, дакле предмети који су трошили сву снагу дечју, за читаву годину помакну и на место тога, да дете у првој школској години проводи у игри и шетњи, да црта, моделира и т. д. а све сходној дечјој природи. Уз то измењује и број наставних часова. Држи да је доста за прве четири недеље по 2 часа, а за тим по 3 часа кроз целу прву годину. До сад су морала мала деца (и мораће ако се предлог не усвоји), од првог дана по 4 часа провести у школи и предавање је трајало као и у старијим разредима по 45 минута. И у томе синод предлаже измену; кроз целу прву годину одређује предавање на полчасове.

Држи се да ће скоро сви учитељи радо прихватити ову измену. И лист „Neue Hamburg. Ztg.“ већ годинама указује на штетан утицај оваке прве наставе каква је сад. Лекари су сви једног мишљења у томе. За писање и. пр. они држе, да мале руке још нису довољно дорасле. Бременски лекар, Др. Рупрехт вели: „Гонити мале прете шестогодишњег детета, да прецртава ситна писмена, држим за потпуно несмишљено, исто тако као кад би се корчуљало дете од 4—5 година којем су још меке и неочврсле тетиве и остале везице у телу. Грчевито држање перета у многог детета исто је тако“. Као скоро сви лекари и многи педагози, он држи да је правилније, да се деца уче прво малању, па тек онда да уче писати. Прва настава, све до 8. године, треба више да је занимање.

Ово је свакојако напредна мисао и она ће код напредних људи наћи и одзива, а док до нас допре проћиће читави низови година.

Кинематограф као учио. У научном позоришту Уранија у Шарлотенбургу, држао је надучитељ др. Ото Дризе, врло занимљиво предавање о употреби кинематографа за научне демонстрације и као учио за очигледну наставу. Великим трудом предавач је прикупио градиво из разних дисциплина и приказао многобројној публици, која је са ванредним интересовањем пратила предавања и развила се обогаћена знањем. Од нарочитог интересовања био је приказ помоћу јако увеличавајућег стакла, какво се кретање развија у једној капи крви. Бели и црвени крвни

судови увеличани много хиљада пута, разгледали су запетом пажњом, у њима су гледаоци опазили Кохове бациле говеђе куге. Други прикази дали су гледаоцима слике оперативних радова из хирургије. Могло се видети како се заматак у јајету развија у пиле и како се љуска распада. Вредност кинематографа за географску наставу и за наставу у националној економији, показали су извршни прикази како се обрађује и добија памук, ударање мора о брег у бискајском заливу. Остали прикази били су из технике, физике, војништва и полиције.

Учитељство.

Састанак српских вероисповедних забавиља.

Даринка Сремчевић срп. вероисповедна забавиља у Сентомашу позива све српске вероисп. забавиље у Митрополији да се састану на договор у Новом Саду, трећи дан Ускреса о. г. Повод овоме договору је несређено стање наших забавишта и несређен положај наших забавиља. О овим неправилностима треба забавиље да измењају мисли на том договору и да поднесу слику тог несређеног стања идућем црквено-народном сабору, да нађе лека томе стању. Све наше велике скупштине учитељске још док нису постајала забавишта, износиле су своје назоре о потреби истих, на њима се живо расправљало о тој потреби и о уређењу забавишта и забавиљског положаја. И кад се једва једном коракнуло напред, сад се опет већ 20 година стоји тамо где смо били на почетку. Од забавишта се начинише мале школе, установе те стипаше се већином у ма какве зграде и просторије, забавиљама се даде плата ни да живе ни да умру, а овамо се тражи од њих да су редовним путем и науком спремљене у своје позиву. Једном речи створише се неке јадне, бледе слике од забавишта тек да се каже имамо забавишта или другим речима и ту смо дужност одбили од реда.

С тога је крајње време да се мало јача пажња поклони овој установи, како би и она кренула бољим и напреднијим путем. Ми поздрављамо овај покрет и уверени смо да ће он свугде у учитељству наћи искрених и вредних помагача, јер и забавиље спадају у наше учитељско коло, и забавишта су изве-

стан део школе. А што се она буду у свом правом правцу боље унапредила тиме ће боље користити просвети у опште, а нарочито помоћи школи и њеној настави, да у ово тешко доба по школу, добије бар разумнију децу, с којом ће се лакше прелазити бар они први елементарни појмови говора, кретања и умешности, што их свако дете са добре кућевне неге донесе учитељу и школској настави.

Сложно, дакле, на договор све српске вероисповедне забавиље, јер видите да вас се позвани слабо сећају док ћутите.

Не цвату руже учитељима ни у Чешкој.

У броју 28. „Чешког Учитеља“ јада се један наш брат овако: „Учитељ сам. Служим после матуре двадесетседам година. За то сам доба добио седам похвалних декрета. Нисам, дакле, последња ленићина. Имам плату 1.600 К., четир доплата 800 К. Свега 2.400 К. Ни потуре више. Сиромасам, као црквени мисл. Имам породицу од осам чланова. Како се ту може живети на данашњој скупоћи? За стан платим 500 К. Немојте мислити, да је то какав раскопан стан. Никако. Он вам је на периферији места, у приземљу са кујном, две собе, обе 58 м², са шупом. Порез, пензијони фонд, осигурацију живота и т. д. плаћам 301 К. Гориво 102 К. Одело, обућу, рубље 397 К. Књиге и школеке потребе за четир детета 35 К. Чини свега 1.335 К. На остале потребе остаје ми 1.065 К. На једну душу долази годишње 133 К, а на дан, на једног члана породице 37 потура. Сваког члана мора стати доручак 7 потура, ручак 20 потура, вечера 10 потура. Ко може тако живети? Ако децу нахранимо како треба, гладујемо ја и жена. Ако се ми добро набокамо, гладују деца. Видите, ја завидим вапдрокашима, који кад су без места имају на дан 18 потура за доручак, 22 потуре за вечеру и 40 потура за обед. Свега 80 потура. Завидим робијашима и онима у поправилиштима, који троше много више на дан, а ја, учитељ, гладујем у богатој краљевини Чешкој. Ни послужавке не могу држати. Жена ми ослабила, оседела од многа посла. Деца носе воду, дрва и т. д. јер ми плата не достиже да платим другом. Добри ми пријатељи дају књига и часописа на читање, јер на претплату не могу ни мислити. Лане дође ми у породицу болест. На лечење потроших 570 К. Дугови расту. Сада сам дужан 900 К. Откуда да вратим? То није живот, то је беда. Када ће тој беди

бити крај? Уредите, властодришци, моје стање, да живим као човек. Проклињем час, када сам се решио, да будем учитељ у богатој краљевини Чешкој“.

Када овако кука наш колега са темељном платом од 1.600 К и 800 К доплатка, шта да каже учитељ у Хрватској и Славонији са 800 К темељне плате? Онако је један и бунцао у сну у загребачкој болници: „Децо, маните ме се, не иштите хлеба, јер немам зашто да купим!“ У мојој околици живи колега са четверо деце. Уз то он и жена. Дакле шестеро. Има 800 К плате и ништа више. 200 К троши на одело, обућу, гас и т. д. Остаје 600 К на храну. На члана породице долази годишње 100 К. На дан 26 потура или 13 крајцара... Докле ће тако стање трајати? **С. Р—ћ.**

Практичне обраде.

Лекција о лептиру.

Циљ: Сад ћемо разгледати лептира. Какав је лептир?

Ви сте сви већ видели много лептирова. Покажи га на нашој слици! Ево вам једног мртвог лептира, да га тачно разгледамо. Какве су животињнице лептирови? (Лепе животињнице.) Зашто су лепе? (Имају лепа шарена крила.) Знаш ли рећи какве су боје лептирови? (Једни су мрки, други жути, бели, плавичасте, црвенкасте или шарени.) Колико крила имају? (Четири.) Какво им је тело? (Танко.) Испод тела имају 6 ногу, напред је глава. На глави су два ока, 2 пипка којима осећа и једна рилица, којом сиса сок из цвета. (Најбоље је цртежом приказати! — Поновити препитивањем!)

Прикупљање: Приповеди још једном, шта смо рекли све о лептиру!

Сад ћемо чути:

Како лептир живи?

Лептирови су мале задовољне животињнице; по чему се то види? Весело лете с цвета на цвет и сиграју се на пригревици. Већ сам рекао од чега живе. (Сисају мед из цвета.) Њима треба врло мало хране, тако мало, да се једва може замислити. Они су сити већ од цветног мириса и сунчане светлости. Лептиров живот је врло кратак. Кад неколико дана лете, они угину. Неки живе само неколико сати. — (Понављање помоћу питања.)

Прикупљање: Приповеди како лептир живи! Сад ћемо дознати како се лептирови размножавају.

Лептирица пре него што угине, снесе много ситних јаја. Таквих јаја наћићете на наличју (доњој страни) лишћа (показати један такав лист) или на гранчицама од дрвета. Оне су јако шкодљиве, јер једу лишће и цвет на поврху и воћу. Зато их мора баштован купити и таманити. Кад гусенице нарасту, оне се учауре. Саме се умотају у прећу што је саме пређу (показати чауру). У тој прећи остану дуже времена и прометну се у лептира Шта, дакле, добију? (Крила, пипке, рилицу и дуже ноге.) Кад од гусенице постане готов лептир, распадне се пређа и измили лептир па одлети.

Понављање помоћу питања.

Прикупљање: Приповеди како се размножавају лептирови!

Градиво за писмено вежбање:

2. и 3. Разред.

Ортографско-стилистичке вежбе.

а.) Лептирови су лепе животињнице. Имају 6 ногу. На глави имају 2 ока, 2 пипка и рилицу. Рилицом сисају цветни сок.

б.) Лептирови су веселе животињнице. Лете с цвета на цвет и сиграју се на сунцу. Лептирови врло мало живе. Кад неколико дана лете, морају угинути.

в.) Лептирови легу ситна јаја. Из јаја се излегу гусенице. Гусенице су јако шкодљиве. Оне једу лишће и цвет на поврху и воћу. Напоследку се учауре. Из чауре излеће лептирови.

Д о п и с н и ц а.

Лекција по цртању на нижем ступњу.

1. Циљ: Децо, цртаћемо једну дописницу!

2. Јачање, разјашњење престава. Ко од вас још није видео дописницу? (Ако има такве деце, покаже им се дописница).

Зашто се ова карта зове дописница?

Нашто је она?

На којој се страни пише то?

Шта се пише на предњој страни?

Изрежи од ове артије једну дописницу! Сад ћемо цртати предњу страну дописнице!

3. Први нацрт учеников по сећању: (Овај учеников рад је од веома важног значаја.)

Деца цртају на табlici писаљком. Неки

раде на школској табли. Школска табла је обрнута да је остала деца не виде, јер се не сме прегледати. Док деца цртају, учитељ обилази и разгледа, но никог не упућује и ништа не разјашњава.

4. Разговор о првом нацрту. Учитељ изабере цртеже, који су сарамерно најбоље испали. Ове покаже ученицима да јаче утубе угледнији рад. Зати покаже слабије, погрешне цртеже. Деца на овима траже недостатке и показују их. Никакво ругање не треба допустити. Сад се говори и о цртежима на школској табли.

5. Показивање и учвршћивање појединих ознака. Да престава о дописници, сад буде сасвим јасна, покаже се права дописница. Ови одговори треба да су резултат разговора о њој:

Ово је дописница.

Видимо предњу страну дописнице.

Дописница има четири стране.

Дописница има четири ћошка.

Она има две дугачке стране

Горња и доња страна су једнако дуге.

Десна и лева страна су једнако кратке.

Такав облик зове се правокутник.

(Геометријска дефиниција се не развија.)

На предњој страни чита се реч Дописница (Levelező-lap, ово ће се прочитати и рехи шта значи.)

На предњој страни горе на десно, има једна марка.

На левој страни стоји један грб.

Испод грба пише *szim*, то значи натписе.

До те речи стоји ред ситних тачкица.

Испод тога реда још два реда ситних тачкица.

Испод тога стоји један кратак ред тачкица.

С леве стране.

С десне стране стоји кратка, дебела линија.

6. Скица учитељска на школској табли. Ред којим се црта: 1. Линија леве и десне стране. 2. Линија горње и доње стране. 3. Ознака речи, марке, грба и линија на првој страни.

7. Вежбање руке. Узмите креду (угљен)! Пружите напред десну руку. Цртајте у ваздуху од горе доле! — положено с десна на лево! Оставите креду! Пружите десни кажипут. Цртајте кажипутом по артији горњу, -- доњу — десну, — леву страну!

8. Други нацрт учеников по сећању. Пре рада треба поцртати с табле скицу учитеље-

ву. Деца ће сад по јаснијем схваћању предмета цртати. Добро је ако се пази да се узме приближно тачна величина дописнице. Речи са дописнице само се ознаком обележе. — Деца која пре буду готова могу оловком у боји, бојадисати карту (жуто, бело, јасно мрко.) Може се и нека адреса означити. Пошто је пре тога куверта цртана, то се може сад њена предња страна упоредно нацртати са овим.

Из праксе.

Говор у кору.

Као много друго у школи, тако је и говор у кору поникао од Песталоција, који приповеда како је код првих покушаја у учењу читања и писања увео напред изговарање и говор у кору по такту. Сви искусни педагози често су се осведочили да је говор одлично средство у школи. С тога је сваком учитељу потребна његова примена.

Говор у кору пре свега је згодан да осколени новајлије, да им одрешу језик, да пусте глас, да се не стиде, да постану умешнији. Често су деца код куће школом застрашвана, па кад дођу у школу не можеш од њих ни речи извући. Учитељ им је неко страшило. Преплашени долазе у школу и седе. Свему томе помаже говор у кору. Деца се у заједничком говору ослободе.

Кад дете дође у школу, донесе домаћи начин говора, ако је то у крајевима где се неправилно српски говори дође и са тим погрешкама. Па и у оним крајевима где се чисто српски и у народу говори, ипак ће детету многи израз неразумљив бити у школи, јер се овде већ пази па књижевни језик и избегавају називи предмета и други неправилни облици, који се иначе широм по кућама говоре. Дођу ли деца од куће са таким начином говора, који мање или више одудара од школског, књижевног говора и то ће их у први мах задржати од слободног изражавања. За све то, добро је средство говор у кору.

Има учитеља, који се нарочито баве овим радом полазећи од једносложних речи постепено до кратких реченица, које се све у кору изговара и тако вежба правилан изговор и тачно изражавање.

Даља је сметња у развијању дечјег го-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вора, што сваког почетка школ. године, бива нове деце која не само да лоше говоре, него по некоје сугласнике не могу да изговоре правилно. Говорне органе могу спремити и дотерати само вежбањем у говору, и овде је говор у кору лек, да се уклоне погрешке у говору и изговору, јер ће се тако дете уз другу децу лакше привикнути правилном гласању и изговарању. Кад учитељ похвата од каквих погрешака у говору пате поједина деца, он ће баш из тог круга речи, бирати речи и реченице за говор, да лечи оне које треба.

Но као што је говор у кору добар за почетнике, исто тако он добро послужи кроз сво школоко време да се њиме постигне добар говор. Пажња децја мора се обраћати на садржину речи и реченица и на правилан изговор.

Децја природа тражи промене. Свака дужа једна те иста радња досади му. Говор у кору је врло добро средство, да се промени, освежи и унесе живост у наставу и досада отклони. Расејани ће се брзо прибрати. Сваки поједини ученик мора мисли прикупити и пазити. Ако се са говором у кору споји устајање и седење наизменично (по разреду, по групама или по скампијама) то ће ово добро доћи не само настави, него и телесном добром осећању.

Један знатан део школског рада је вежбање. У науци вере н. пр. све изреке, песме и остало градиво што треба дословце да се меморира, понови се у кору. Истих таквих места има и у српском језику и у другом градиву. Учвршћивање понеког граматичког, земљописног и повесничког знања (правила и имена) олакшано је говором у кору. Гдекоји учитељ даје обрађено градиво за меморирање да се код куће напише. Пре овога треба да се осведочи како ће деца упамтити. Како се мора упамтити, биће деци јасно говором у кору. У кору морају деца говорити увек тачном мером, нагласком, унутрашњим суделовањем и примереном јачином гласа.

Без понављања брзо би деца сво градиво за памћење позаборављала. Да деца смишљено уче, мора учитељ смишљено их преслушати. Изговарање бива појединце и у кору. У кору се одмах по уснама позна где запише. Несигурни ђаци морају појединце изговорити; оне који добро изговарају треба пустити да покажу како се изговара.

Учење се почиње и свршава молитвом.

После молитве може се у кору изговорити стих или песма која је одређена да се те недеље учи.

У вишеразредној школи пазити се, да се говор у кору узима онда кад неће бунити у раду други који разред.

Скоро у сваком наставном предмету може се употребити говор у кору, а ради промене потребан је он скоро и у свакој лекцији.

Но иако је он врло добра ствар, то се ипак мора пазити да се не узима сваки час, да се не изводи погрешно или аљкаво. Библијске приповетке н. пр. не могу се у кору говорити; рачунски задаци не могу се у кору решавати. Мање важне реченице није нужно у кору изговарати. И нарочито важне одговоре могу деца у кору поновити. Но учитељ мора пазити да од говора у кору не постане дерњава и надвикивање.

Видеман вели: „Довољно не наглашен говор у кору, без пажње на паузе, ужасно је слушати“.

Практичан учитељ треба да да важности говору у кору. Изгледа да се тиме троши време, али тиме се добија у успеху.

Из школске самоуправе.

Учитељ силом катихета. У 4. бр. „Школ. Гласника“ о. г. донелисте оно решење будимског епарх. школског одбора, по којем се силом нагурује једном учитељу у Барањи, да мора предавати веронауку свој деци, која похода несрпске школе у томе месту. То је заиста нешто јединствено. Но да се види како је тај исти одбор раније мислио о тој ствари испосимо овде једно решење у такој ствари:

„ЕШО. 341 зап. ех 1908. Месни школски одбор у Батосеку, Херцег Суљошу и Чобанцу на одлуку одавде 225 ех 1908 извештавају о срп. деци што полазе туђе школе а не уче се у српском и црквеном словенском језику нити у науци вере. И то су у Батосеку 5 Херцег Суљошу 27 и Чобанцу 2 свега 34 срп. деце.

Решено је: Пошто се по 49. §-у школеке уредбе из 1872 г. сва српска деца, која се уче у туђим школама имају учити и свом матерњем језику и у својој вероисповести, то упутити месне школске одборе у Батосеку, Херцог Суљошу и Чобанцу да изнађу

како би се поменута деца српска учила и на своје матерњем језику и у својој вероисповести т. ј. да одреде дане кад би се та настава могла држати а црквене општине да одреде саразмерну награду ономе учитељу који врши ту дужност.

Из седнице ЕШОдбора будимског држане у Сент Андреји 26. новембра (10. децембра) 1908 г.“

Занста је оним решењем будимског епарх. школ. одбора учитељ схваћен као крајње бесправан створ. Један себар и меропх у школској самоуправи, којег свако може заковртати како хоће. И до год ми служимо свима могућим партијским интересима, а своју снагу не уједињујемо, не само да ће бити тако, него још и горе.

Неколико барањских учитеља.

Л И С Т А К.

Дечја општина у Америци.

На обали језера Мичигана, сакривено младом шумом налази се једно мало добро. У њему газдују грађани стари од 8—16 година. Сва деца са улица из Мичигана и Илиноа, нашли су скровишта у тој маленој насеобини, у којој је самоуправа на широкој основи.

У Америци постоје многи заводи за поправљање деце, но мичиганска општина је у томе јединствена и нема никакве везе са колонијама за малољетне преступнике, којима управљају управни чиновници или добротвори.

Том дечјом државом управљају сама деца. Сваки дечак у тој насеобини је слободан грађанин, који има права да је напусти, кад хоће, а да и не иште отпуст од кога.

Та мала земљорадничка колонија са обрађеном земљом и 300 акра шуме, чини засебно одељен народ са својим председником, подпредседником и парламентом. Дан избора у тој „републици“ је веома важан догађај, као што је важан изборни дан за председничка места Здружених Држава са њихових 80 милијуна становника.

Ову државу основало је неколико особа, које се заузеле да спасу бескућне, мале скитнице. Скупише прилозима малену главницу и купише један мален комад земље у северном делу Мичигана; ту су подигли зграду за 200 људи.

С малом изнимком сви дечаци, који допевају овамо да постану чланови насеобине, праве су скитнице. То су деца развратних родитеља, која се тако рећи од рођења спријатељила са преступима; цело доба које дотле преживеше били су у сумњивим градским кућама. Овамо су доспели, голи боси, гладни, испијени и озлојеђени од борбе са својом околином.

Но чим су ступили у насеобину за њих је наступио нов живот, који никакве везе није имао с њиховом прошлосту. Дадосе им разумети да су 300 акра шуме заједно са обрађеном земљом, брегови око језера, бескрајне планине и лугови, велика зграда са школом, дворница за гимнастику и многе стаје, њихова својина. Свакоме је дат по један комад земље и сваки је добио ново и чисто одело и рубље.

За примање у насеобину иште се само једно: да није старији од 16 година и није млађи од 8 година. Како нови члан добије комад земље и потребне зграде, постаје слободан грађанин с правом гласа и с правом да буде изабран за сваку дужност у насеобини. Избори се држе сваке године под јесен, општим, равноправним и тајним гласањем. Свака нова установа предложена од оних који воде насеобину, може се увести само споразумом малољетних грађана у „републици“.

Треба ли да се сагради нешто у шуми, на пристаништу, на језеру или да се купи или прода крава или коњ, сва та питања решавају сами грађани простом већином.

И тако и она несретна, залутала деца, која су срећом доспела у ово експонатне, почињу да сазнају, да је сваки од њих моћ у тој малој држави и да они нису затворени у неком поправилишту или добротворном заводу, него да су слободни господари земље, из чега им се живот приказује сасвим у другом виду, него што је то било до тада.

Према законима које су они сами издали, означени су часови за наставу у школи, рад у пољу и одмор.

За време рада у пољу, обрађује се земља и сеје разно поврће и пића, а тиме се они хране и тимаре стоку. Што преостане то се прода. У зимње доба иду у дрва и ваде пањеве.

Сваки добија новце према броју часова колико је био на послу. Рад сваког детета

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

запише се и сваке године се одређује нарочити дан, којег се пребројавају сви радни часови, а тако и новац, па се онда подељује деци.

Годишње долази на једно дете 120—160 круна. У слободном времену чланови комуне су весели и несташни као и друга деца њихова доба. Имају све што им може чинити задовољство: Близо до главне зграде је велико језеро, у њему се купају и пливају с лађицама. За језером је велика шума са безбројним животињама од веверице до медведа. И зими и лети проводе деца слободно време у гори. Неки су по крви одани природи и зграда им је читав зверињак. Деца не убијају животиње, а ретко прође дан да не ухвати какво зверче. До недавно су деца нарочито волела да лове змије. Вођа, при обилажењу зграде, видео је велику змију стрпану у сандук и реши се да се укине убијање змија. Питање буде постављено да га реши парламентарна насеобина и већина реши да се змије више не туку.

Унапређење се јасно обележава и на најгорем детету. Свако дете сазнаје, да процват насеобине зависи од њега и да ће му она дати, не само да дође до образовања, него да скуцка и мало новаца с чиме може поћи у живот.

Један од поправљених грађана је неки Франк. Мати му је умрла, а отац му је био пијаница. Сво његово образовање било је низ најгрубљих неовки. Био је мајстор од пушења, разбојник, пијаница и све што је најгоре.

Сад се савршено изменио и само случајно ће кога испсовати. Тај се нада да постане председником, а ове се године кандидује за благајника насеобине.

Први председник колоније Оскар Вибер, не памти родитеље. Био је веома нејак, кад су умрли. Пре доласка у насеобину живио је на улици у Мичигану, хранећи се отпатцима, прошњом и крађом.

У свежим јеловим шумама, на доброј храни, у хигијенском и чистом оделу, заштитени од зла и патње, навикнути на саморадњу и самоуважење, деца са улице препородила се, као да су добила друго срце, другу душу.

Превод с бугарског.

Д о п и с.

Ст. Бечеј. (Учитељски штребер.) Свет већ одавно постоји, али се ништа променуо није. Какав је некад био, такав је и данас. Пакост, злоба, клевета, непоштовање и разврат још и данас постоје код неких људи као — врлина. Код сваког сталеза има људи, који су ове и оваке врлине задржали, али кад се оваких и код просветних раденика — код учитеља нађе, то је нешто најодвратније. Без увреде, али кад је учитељ овакав, тај зна да буде најгаднији баш против самих учитеља. Са сваким ће спрећи, сваком ће нешто додати и шупнути, свакога ће „поучити“, па и он сам ће се латити свачега, само да људима из свога рођенога сталеза може да пркоси и да се свети. Бог нас је већ тиме казнио што нас је за учитеље створио; али нас ст.-бечејске учитеље као да је јаче казнио, кад је досудио да с нама у Ст. Бечеју буде и Димитрије Хаднађев учитељ. То је име учитеља, који је употребио све своје „страшне“ силе против осталих учитеља. Прво и прво, нужно му је било да над свима постане „власт“, а ово је постигао тако, што је као најмлађи стрмоглавце отишао у медени загрљај мајстор-Штеве лицидера. Ово „велико дело“ испало му је за руком и он — ах радости! — постане члан месног школског одбора и перовођа. Две силе у једној особи, то је нешто страшно, а он и онако ужива да се намргоди и онда је — сачувај га Боже! — прави страх и трепет!... Дакле, свој „културан“ рад отпоче. Као члан предлаже и решава, а као перовођа пише. Спреман и искусан у своме позиву, одмах је био на чисто с тим, да је о школи ст.-бечејској излишап сваки рад и старање, јер је школа добро и јако саграђена. Он дакле, свој лукави поглед одмах баца на остале старије учитеље и пронађе, да се против ових нешто мора радити, како би он још већма „народна срца“ задобио и освојио. Тужба за тужбом се низала коју је он састављао и потписао. Изјашњења су долазила и одлазила и „културан и просветни“ рад почиње све јаче и јаче, јер је Димитрије Хаднађев врло обилат. Из његове особите методе изнећемо само неколико његових практичних радова које увек дотерује и допуњује према његовом капацитету мајстор-Штеви лицидеру а из којих ће сваки одмах видети,

како је Димитрије Хаднађев један красан створ...

Новембра месеца ове школске године време нагло захлади, и средишње школе требало је грејати. Учитељи договорно издаду један позив у коме су тражили да се школе греју, иначе ће због хладноће школу распустити. Овај позив добије и Димитрије Хаднађев, али га није хтео потписати. Та он је педагог првог реда који је кадар и у хладној школи од 10 гради тако децу одушевити и загрејати, да се све зноје! Сви учитељи остану при своме исказу, а један још затражи мишљење г. Др. Милана Поповића лекара, који је одмах писмено јавио, да се школе због 10 гради топлоте свакако распусте. Ови своје школе распусте, а Димитрије Хаднађев као „стручњак“ обилазио је после са неким људима празне школе и чинио и сачинио пријаву ЕШО. Место да сам своју главу о зид лупа што је тако луд па мора неком за љубав да држи и у хладној школи предавање, он је још толико импертинентан па чини пријаве. Место да је као члан школ. одбора пријавио црквену управу што неће да греје школе, он пријављује учитеље који су тражили да се школе греју. Диван створ!...

У једној седници учитељског збора расправљало се о томе, да ли ће учитељство пристати да се сели из садашње своје зборнице у другу, коју је црквена општина од горњег захода направила, а испод које се и сада заход налази. Сваки је учитељ био начисто с тим, да има у својој школи доста смрада, па зар још и у зборници? Које мириши нека изволи селити, али учитељство неће. Пардон! Осим Димитрија Хаднађева, који је био за то и гласао да се селимо у заходску зборницу јер је тамо здраво добро. Изасланик ЕШО. г. Алексијевић како је у ту собу ушао, одмах је рекао да заудара. Свакоме је близу памети, да овака соба начињена од захода и испод које је заход, да та није за човека — осим за Димитрија Хаднађева који и поред свог почитајемог носа, не сме да осећа. Особити учитељ!...

Своје усавршено шарлатанство и ћирицу показао је Димитрије Хаднађев на одржаној истрази 7. и 8. децембра 1909. г. Ту је онако подмукло и лажно изнео — пред неким људима члановима школ. одбора —

такове ствари против учитеља, које су га одмах демаскирале. Без стида је изнео, како неки учитељи воде оловком своје записнике. Ови одмах своје записнике донесу у којима се видело, да су чисто и уредно вођени мастилом. Тај после ове бламаже ни покрвенио није, већ је одмах после ове лажи, прешао на другу. Почео је цинички измишљати, како један салашки учитељ неиде на време у школу, како не држи школу и још пуно које каквих бесмислица и лажних тричарија. Кад га је за ово изасланик упитао кад је то све било, он као здрав-читав одговори, да ни сам не зна, јер се не сећа. После оваке његове изјаве, учитељству је било доста и одмах је увидело с киме има част. Рђа се даље гледати и трпети не може, већ се мора у јавности изнети и пут показати. Све ово и још много друго нагонило је учитељство да изда ово

Отворено писмо

Господину Димитрију Хаднађевом
учитељу

у Ст. Бечеју.

После Вашег неколегијалног и врло ружног држања на одржаној истрази 7. и 8. децембра 1909., када сте — онако без стида и зазора — исказали против нас учитеља разне Ваше измишљене неистине, које су одмах и доказане, Ви и даље седите у месном школском одбору као неки заступник учитељства. Али, чујте! Наш учитељски положај и наше достојанство захтева, да заступник учитељски треба да је колегијалан и истинит. Према томе, узмите на знање да Ви нисте наш заступник у месном школском одбору, јер Вас као таког не сматрамо и не признајемо.

У Ст. Бечеју, 20. марта, 1910.

Љуба Милованов, учитељ; Јован Поповић, учитељ; Светозар Пирошки, учитељ; Младен Поповић, учитељ; Лаза Попов, учитељ; Адам Чиплић, учитељ; Коста Дражић, учитељ; Владан Михајловић, учитељ.

*

Жалосно је, да се међу учитељима нађе такав друг, који заборавља да је њему своје јато прече од свега другог. Ми нерадо доносимо оваке ствари, али опажајући да се штреберство појављује и у нашем учитељском колу, не можемо штедити и прелазити преко таквих случајева, него их морамо износити, да послуже као *momento* сваком оном, који заборавља на своју колегијалну дужност.

Ур. „Шк. Гл.“

Б Е Л Е Ш К Е.

Управни одбор новосадског среског учитељског збора одржао је у четвртак на Благовести седницу у Ст. Футогу. Између осталих редовних послова решио је, да предложи збору, а позове и остале зборове, да сваки учитељ недељно приштеђује за учитељски конвикт 2 потуре, што би годишње изнело 1 круну 04 пот. Свога за појединца малена, а за напу учитељску установу знатан годишњи прилог. Ако се угледамо на браћу Словенце, који и на својим слабијим платама откидају што више могу за свој конвикт и остале учитељске установе, онда нам неће бити тешко да овај уместан предлог сложено прихватимо.

„Српски учитељски конвикт“ у Новом Саду примио је у марту о. г. ове прилоге: Мила удова Мародић из Новог Сада уписала је свога пок. мужа Аксентија Мародића, академског сликара, за члана помагача са 100 К. — Од Вељка К. Петровића, учитеља у Земуну 1 К свечарског прилога. — Од Миљивоја и Душана Каленића, учитеља у Чуругу по 2 К уписнице у чланство. — Од Жарка Алексића и Лазара Вукотића, учитеља у Ст. Футогу по 1 К свечарског прилога. — Од Бранка Јагеровића, учитеља у Каћу 1 К свечарског прилога. — Од Ђорђа Прерадовића, учитеља у Бешки 1 К свечарског прилога. — Од удове Марије Влашкалић, учитељице у Стапару 28 К чланарине. — Од Светозара Савковића, професора у миру из Новог Сада 20 К чланарине. — Од Стеве Личинића, равн. учитеља у Белегишу 2 К уписнице у чланство и 10 К чланарине. — Од српског учитељског збора у Новом Саду 20 К прилога за зидање конвикта. — Од Петровића и Поповића из Новог Сада 25 К чланарине.

Црквено-школске књижнице у Босни и Херцеговини. Велики Савет у Сарајеву издао је наредбу свима цркв.-школ. одборима да оснивају своје књижнице. Али пошто је исти Савет дознао да многи одбори нису овој наредби удовољили, то је поново наредио епархијским одборима, да сваке године унесу у годишњи прорачун најмање по 10 круна у ту сврху.

Петогодишњи доплатци српских учитеља у Босни и Херцеговини. Према закључку Вел. Савета привремено установљени петогодишњи

доплатци српских учитеља исплаћиваће се тромесечно у натраг. Прво дакле исплаћивање пада коцем овога месеца. Но како је Вел. Савет закључио, да прве доплатке дају опште своје учитељском особљу, позвао је све цркв.-шолске одборе да то учине, а ако из материјалних разлога не могу то учинити, нека се обрате са образложеном молбом за потпору на Велики савет.

Учитељска скупштина у Сарајеву. Међу српским учитељством у Босни и Херцеговини постоји покрет, да се о Ускресу сазове изванредна скупштина, која ће појурити донашање школске уредбе и уређење учитељских плата.

Школске штедионице. У Немачкој су заведене уз неке школе школске штедионице. Но оне нису омиљене. Недавно требало их је завести и у Дортмунду, Стога је учитељско удружење у Дортмунду расправљало о њима и после непреног реферата донето је решење: Да су школске штедионице бирократска установа, која учитељу задаје глупа механичка посла. Установа њихова стоји на погрешном уверењу. Ту не штеде деца него родитељи. Оне не могу помоћи да се пробуде оне душевне моћи у детета које помажу васпитању. Увађање њихово штети и смета настави, с тога их као васпитну установу треба одбацити.

Манхајмски систем. Школско веће у Хамбургу одбило је увађање манхајмског система у своје школе. Два члана школског већа, проучавала су тај систем у Манхајму и стекли су неповољно уверење. Са овим се слаже и хамбуршко учитељство јер се и оно изјавило против увођења нормалних и помоћних разреда по манхајмском узору. Но све то није сасвим коначно меродавно да у манхајмском систему ипак нема добре и корисне идеје по наставу и школско уређење.

Особита наредба. Министар б. и јавне наставе упутио је кр. ж. надзорништву пештапске жупаније под бр. 25.637. наредбу, у којој под претњом казне забрањује учитељима давање приватних часова у опште. Министар није разјаснио да ли овде спада и онај приват на којем се уче деца аристократских и имућних родитеља у опште, који никад не шиљу децу у редовну школу, него им сва деца основну наставу сврше помоћу приватног учења код куће. Није дакле протумачено, да ли учитељ и у таком случају не сме давати приватно часове.

НОВЕ КЊИГЕ.

Нацрти гранā психолошке науке, од др. Паје Р. Радосављевића. I. Нацрт опће психологије за учитеље. Н. Сад. Издање учитељске књижаре „Натошевић“. Цена 4 К.

Поступак у рачуну за III. разред осн. школа, написао Танасије Костић, учитељ. Издање учит. књижаре „Натошевић“ Н. Сад. Цена 1 К 20 пот.

Учителско питање у Хрватској, написао Јосип Вишићки, гавн. учитељ. Цена 1 К 50 пот.

Наша просветна политика, написао проф. Милан Буковић, прештампано из „Рада“. Мостар.

Из Царства Мрака. I. Царство ракије. Слика из народа. Написао Сретен Динић. Београд. Ц. 0'50 дин. II. Царство судбине. Народна медицина у причама. Написао Сретен Динић. Београд. Ц. 0'50 дин (Издање друштва за школ. хигијену и народно просвећивање. Књ. 11. и 13.)

Ево, шта да радимо, предавање у Рибарекој Бањи, Сретена Динића, учитеља у Вел. Шилеговцу. Београд. Ц. 0'30 п. (Изд. „Гласника правосл. цркве“).

Новосадске библиотеке. Прилог народном просвећивању. Од Тихомира Остојића. („Прештамп. из „Трг. Новина“).

Летопис Матице Српске. Св. I, II. и III. за 1910. Уредник Милан Савић. Штампарија учитељског друштва „Натошевић“. Н. Сад. Годишње 12 књига. Цена свесци 1 круна.

Код ујна доктора на селу, књига за родитеље, од др. М. Окер-Блома. Превела Јулка Јањићка учитељица. С предговором др. М. Јовановића-Ватута. Београд. Цена 0'60 п.

Последице домаћег васпитања, II. део, написала Даринка Буља рођ. Косић. (Издање Матице Српске из Задужбине Петра Кошевића.) Цена 20 пот.

Самоуки Немац, практично унутство за учење немачког читања, писања и говора, од К. Ј. Излази у свескама на 8° 16 стр. Цена је свесци 60 пот.

Неколико признања уз буквар за одрасле неписмене, које је написао Љубомир Јовановић учитељ у Уљми.

Буквар за одрасле неписмене, написао Љ. Јовановић, шк. управитељ и учитељ у Уљми. Треће усавршено издање. Ц. 60 пот.

Књиге за децу. Издање књижаре Рајковића и Буковића у Београду:

Наше огњиште (са сликама), од Станише С. Станишића, учитеља. Ц. 0'60 дин.

Индијске приповетке, превео Саватије М. Грбић. Ц. 1'20 дин.

Најбољи друг (са сликама), приредио Саватије М. Грбић. Ц. 0'50 дин.

Први дечији цврнути, написао Дим. Глигорић-Сокољанин. Ц. 0'50 дин.

Поуке за омладину, II. (са сликама). Написао Чед. М. Тодоровић. Ц. 0'60 дин.

Књиге за децу са бојадисаним сликама. Издање Рајковића и Буковића:

Чаробни свет, одабране приповетке за децу по немачком.)

Шарене сваштице, одабр. прип. за децу (по немачком)

Женске чаролије, приповетке за младеж (по немачком). **Парба са Романима** о заклади Јована и Марвје Трандачил. Извештај др. Павла Јанковића, адвоката. Н. Сад. Ц. 40 пот.

Савремени чланци. Друго коло. I. Написао Д. Руварац. Ц. 50 пот.

ИСПРАВАК.

У чланку „Васпитање и образовање наше омладине у ериком духу“, од госп. Др. Вој. Бакића, 1. бр. „Шк. Гл.“ о. г. треба исправити ове штампарске погрешке: На стр. 3., ступ 1. у 6. реду озго после речи имали треба додати и. На стр. 3., ступ 2. у 4. реду озго после речи: што, треба додати: сва српска деца, мушка и женска, која представљају народ, треба да сврше основну школу, него и зато, што. На стр. 4., ступ 1. у 13. реду озго место дорасле треба одрасле. На стр. 4., ступ 1. у 5. реду озго место створе треба отворе. На стр. 5., ступ 1. у 14. реду озго место толко, треба много. На стр. 5., ступ 1. у 8. реду озго место знака, треба и. На стр. 5., ступ 1. у 18. реду озго после речи и, треба додати своју. На стр. 5., ступ 1. у 11. реду озго место две треба све. На стр. 5., ступ 1. у 11. реду озго после речи школа треба додати: у својој одабрани. На стр. 5., ступ 2. у 8. реду озго после речи васпитању треба додати: ученика, а у другом случају на њиховом интелектуалном васпитању. На стр. 5., ступ 2. у 13. реду озго место свугде треба свуда. На стр. 5., ступ 2. у 13. реду озго после речи на, треба додати: прво место, а интелектуално васпитање на. На стр. 5., ступ 2. у 16. реду озго после речи ступању треба додати ученика. На стр. 5., ступ 2. у 10. реду озго место развијању треба: спремању за војну службу. На стр. 6., ступ 1. у 3. реду озго место умнији треба карактернији. На стр. 6.: ступ 1. у 6. реду озго после речи Уједно, треба додати, треба.

ОБЈАВА.

Част ми је објавити врло поштованој публици, да сам

У НОВОМ САДУ
(улица Лауша Кошута бр. 29.)

отворио

ПИСАРНИЦУ АГЕНЦИЈЕ ЗА КЕЛНЕРЕ

и завод, који служи

СМЕШТАЊУ НАМЕШТЕВИКА.

Ја посредујем смештање главних келнера, келнера, собарица, слуге, чељади и осталог каванског особља.

Обричући, да ћу како усмене тако и писмене налоге извршивати тачно и брзо, молим врло поштовану публику, да ми повери што многобројнијих налога.

С одличним поштовањем

Светозар М. Косовац
агент за келнере.

4—20